МУ Кугарчинская централизованная библиотечная система

Юмагузинская сельская библиотека – филиал №1

БАШКОРТ ШӘЖӘРӘЛӘРЕ - ТАРИХИ ҺӘЙКӘЛ

БАШКИРСКИЕ ШЕЖЕРЕ - ПАМЯТНИКИ ИСТОРИИ

Юмагузино
2009

Башкорт шәжәрәләре – тарихи һәйкәл. Башкирские шежере – памятники истории: Методические рекомендации по проведению народного праздника «Шежере байрамы»/ Сост.: З.Р. Абдурашидова, 2009.- 58 с.

С З.Р. Абдурашидова, 2009 г.

«Каждый народ свою историю должен написать сам»

Ризаитдин Фахретдинов

ПРЕДИСЛОВИЕ

Башкирский народ, как и другие народы нашей страны, имеет большую и чрезвычайно богатую историю. История Башкортостана до XVI в.- это история упорной и мужественной борьбы за независимость и свободу против многовекового гнета завоевателей. История Башкортостана XVI- XIX вв. наполнена борьбой трудящихся башкир против феодального и, позднее, капиталистического гнета.

Перед историками Башкортостана стоит ответственная задача - раскрыть перед современниками достоверное прошлое своего народа. Многие важнейшие вопросы истории Башкортостана остаются до сих пор слабо изученными. Основная причина слабой изученности ранних периодов истории башкирского народа заключается в недостатке источников. Важными документами, которые проливают свет на многие важные моменты ранней и средневековой истории Башкортостана, являются шежере- своеобразные письменные памятники XVI- XIX вв.

Шежере - родословная, генеалогическая летопись башкирских племен и родов по мужской линии, куда включались сведения об исторических событиях, важнейших фактах жизни родов и племен.

Наличие шежере в башкирском роде было также обязательно, как и родовые атрибуты: тамга, птица, дерево, оран (клич). В XVII- XVIII вв. эти элементы патриархально- родовой жизни превратились большей частью в пережитки, но все же, в обществе, где господствовали патриархально- феодальные отношения, эти атрибуты еще долго сохраняли определенное значение в быту башкир. Поэтому башкиры в целом бережно относились к сохранившимся наиболее старым текстам шежере, стремясь не вносить в них существенных

іенений. Согласно обычаям башкиры должны были запоминать іна своих предков до 10- 15 колена.

В связи с тем, что шежере каждого рода записывалось в течение ікольких поколений, оно представляло собой большую ценность и идетельствовало о древности происхождения данного рода, о атстве его истории. Этими шежере башкиры очень дорожили и режно их хранили. Хранители шежере обычно были мулла или ин из наиболее авторитетных аксакалов рода. Они записывали в жере события и имена людей, современниками которых являлись ии. Перед смертью аксакал или мулла передавал шежере своему емнику, который нередко заново его копировал. Потерять шежере да считалось большим позором и истолковывалось как забвение инципов родовой солидарности, памяти отцов. Поэтому родовое жере строго охранялось, редко кому показывалось, за пределами рего рода его местонахождение почти никому не было известно.

Когда башкирские родовые общины распались, родословную ли составлять члены отдельных родов, семей, как правило, по довской линии в форме дерева. Была и другая форма составления дословных, когда имена писались в квадратиках и соединялись жду собой линиями по степени родства. Если женщины вносились шежере, то не указывалось их потомство, так как их дети должны ли быть внесены в родословные по отцовской линии. Это помогало бегать путаницы. Каждый род (ара, семья) имел собственную дословную.

В шежере находили отражение факты и события, которые могли храниться только в памяти народа в форме исторических преданий, генд. Поэтому в любом шежере, независимо от того, составлялся он ним человеком или многими людьми, содержится переложение или чный пересказ более старых шежере, исторических фактов, хранившихся в памяти народа. В этом смысле башкирские шежере несли до нас не только родословные биев и описание их жизни, но правдивые страницы летописи народной жизни. В создании шежере дного рода участвовали многие поколения, много людей. Среди них огли быть представители различных социальных групп башкирского іщества. Они каждый по- своему, преломляли события, свидетелями ии участниками которых они являлись. С другой стороны, большое

значение имеет преемственность летописания, то есть тот факт, что каждый новый список шежере включал в себя копию предыдущих (данного рода или племени) или же их синтезированное переложение. А в предшествующих текстах, в свою очередь, могли быть факты, социальная природа и возраст которых были различны.

В более широком смысле шежере- не только генеалогическая летопись, не только родословная, но и бесценный источник изучения истории башкирского народа, летопись важнейших событий и фактов. Поэтому историки в своих работах ссылаются на башкирские шежере.

В настоящее время известно о существовании около 60 башкирских шежере. В основном это шежере юго- восточных и южных башкирских племен (Кыпсак, Бурзян, Тамьян, Юрматы, Мин и др.). В северо- восточной Башкирии шежере сохранились очень мало. До настоящего времени сохранились главным образом те шежере, которые были записаны в XVIII- XIX вв. Десятки шежере, спрятанные их хранителями- стариками в тайниках их сундуков, а то и подальше - где- нибудь в лесу в дупле, или зарытые в землю, не сохранились, потому что часто их некому было уже передавать. Немало шежере было уничтожено в конце XIX и в начале XX вв. фанатиками родовых традиций, нежелающими последнюю память о давно прошедшей жизни дедов передать в руки чуждой им по духу молодежи.

Башкирские шежере являются ценными источниками. Они содержат факты и события, которые сохранились в памяти народа и нашли отражение в устно- поэтическом и музыкально- обрядовом фольклоре. Об этом свидетельствуют многочисленные кубаиры, эпосы, предания, легенды, песни башкирского народа.

В целях привлечения населения к изучению своей родословной, истории родного края Постановлением Правительства Республики Башкортостан № 121 от 10 мая 2006 года утверждено «Положение о проведении народного праздника «Шежере байрамы» («Праздника родословной») в Республике Башкортостан.

Постановление Правительства Республики Башкортостан

от 10 мая 2006 года № 121

О проведении народного праздника «Шежере байрамы»

в Республике Башкортостан»

В рамках подготовки к празднованию 450- летия добровольного хождения Башкирии в состав России, в целях привлечения аселения Республики Башкортостан к изучению своей родословной, стории родного края Правительство Республики Башкортостан ОСТАНОВЛЯЕТ:

Рекомендовать администрациям муниципальных районов, родских округов и сельских поселений обеспечить ежегодное роведение народного праздника «Шежере байрамы» («Праздника одословной») в населенных пунктах муниципальных районов и в родских округах.

Утвердить прилагаемое Положение о проведении народного раздника «Шежере байрамы» в Республике Башкортостан.

Министерству культуры и национальной политики Республики ашкортостан, Управлению по делам архивов при Правительстве еспублики Башкортостан, Министерству юстиции Республики ашкортостан (отделам загс Министерства юстиции Республики ашкортостан) и Академии наук Республики Башкортостан оказывать одействие администрациям муниципальных районов и городских кругов в подготовке и проведении народного праздника «Шежере айрамы».

. Министерству культуры и национальной политики Республики ашкортостан на базе одного из муниципальных районов Республики ашкортостан провести в 2007 году в качестве показательного ероприятия для организаторов праздника и работников учреждений ультуры и искусства народный праздник «Шежере байрамы».

. Министерству образования Республики Башкортостан обеспечить роведение в образовательных учреждениях тематических уроков,

конкурсов, конференций, выставок, посвященных изучению истории родов и племен башкирского народа.

6. Поручить комиссии по книгоизданию при Правительстве Республики Башкортостан рассмотреть вопрос об издании сборников родословных в рамках издания литературы по государственному заказу.

7. Исполнителям мероприятий расходы по подготовке и проведению народного праздника «Шежере байрамы» производить в пределах средств, предусматриваемых сметами исполнителей на соответствующий финансовый год.

8. Управлению по делам печати, издательства и полиграфии при Правительстве Республики Башкортостан, государственному унитарному предприятию Телерадиовещательная компания «Башкортостан» Республики Башкортостан организовать освещение в средствах массовой информации подготовки и проведения народного праздника «Шежере байрамы».

9. Контроль за исполнением постановления возложить на заместителя Премьер- министра Правительства Республики Башкортостан- министра культуры и национальной политики Республики Башкортостан Илишева И.Г.

Премьер- министр
Правительства
Республики Башкортостан Р.И. Байдавлетов

Шежере - суть моего прошлого и настоящего

ШЕЖЕРЕ – арабское слово, буквально - дерево. Родословное :во, генеалогическая запись башкирских родов и племен. Однако жере не просто перечисление имен по поколениям, но и рассказ о чительных событиях истории рода. В прошлом шежере :тавлялось по форме дерева с ветками и листочками с записью ен по мужской линии. Появление шежере связана с возникновение башкир старотюркской письменности на основе арабской графики :ле принятия ислама.

Шежере - это первый рукописный памятник, созданный самим родом о своей истории. Если иметь в виду, что письменные мятники каждого народа создавались на фольклорной основе, то жно предположить, что шежере появилось в виде рассказа югенетических легенд, преданий о пророках и отдельных чностях, известных истории. Говоря иначе, шежере - это устно-этическое творчество, бытующее в письменной форме. В первое эмя шежере, как и все традиционные формы башкирского льклора, передавались из поколения в поколение в устной форме.

И, действительно, шежере присущи основные особенности, рактерные для фольклора. Прежде всего, нам не известен автор :жере, оно воспринимается как произведение народного творчества. ли даже мы знаем о том, кем и когда записано то или иное шежере, е- таки он остается рассказчиком общеизвестных событий или реписчиком существующего шежере. К тому же известно, что югие шежере записывались в течение продолжительного времени, полнялись новыми историческими сведениями, фактами и іенами.

Хотя по форме своего бытования шежере является памятником ижно- письменной литературы, имеет много общего с фольклором. эежде всего, нужно сказать, что многие легенды этнонимического рактера часто повторяются и в шежере. По многочисленным гендам, например, роды усерган и бурзян с берегов Сырдарьи, едуя за волком, оказались на Урале. Согласно легенде племени

усерган, их прародителем считается Муйтен- бий. Однажды, говорится в легенде, на усерганов, размножившихся от рода Муйтена, напали монгольские племена. Произошло немало жестоких битв. С обеих сторон погибло множество народа. Племя усерган, согласно легенде, носит имя одного из сыновей Муйтен- бия.

Исходя из вышесказанного, можно сделать вывод о том, что в шежере значительное место занимают этногенетические легенды о происхождении отдельных племен и родов. Это подтверждается и многими общими стилистическими формулами. Так, легенда «Происхождение от бесов» начинается такими словами: «Наш прадед - Бабсак- бий, он - батыр рода кыпсак. Его сын - Кусяк- бий. От Кусяк - бия родился Тимер. От него родился Колкаман. От Колкамана родился старик Туркмэн».

Шежере племен бурзян, кыпсак, усерган, тамьян

Данное шежере представляет собой часть общего шежере союза юго- башкирских родов бурзян, усерган, тамьян, кыпсак, санким-кыпсак, кара- кыпсак и тангаур, существовавшего в XIII- XV веках как государственное образование башкир во главе с Масим- ханом. «В 1552 году на второй день октября,- начинается шежере,- русские люди с боем заняли город Казань. После этого в 1554 году четыре человека от четырех племен: племени усерган Бикбау- князь, от кыпсака Каракузяк- князь, от бурзяна Иске- бий, от тамьяна Шагали Шакман- князь по приглашению великого царя, императора, его величества Ивана Васильевича, ходили в Казань». Далее говорится, что доставили царю ясак медом, шкурами куницы, выдры и бобра. «Все мы,- продолжает шежере,- уплатили упомянутый наш ясак в городе Казани, и царь Иван Васильевич обещал не причинять башкирскому народу страданий, никогда не насиловать в другую религию». В шежере особо подчеркивается, что башкиры согласились нести службу и получили от царя грамоту, которую каждый из биев получил на руки, что записанные в книгу указания все еще у нас на

руках, говорится и о том, что из- за дальности доставки ясака в Казань башкиры просили построить крепость Уфу.

В шежере особо оговариваются границы между родами и племенами. В одной из вариантов шежере говорится, что живущие на этой земле народы четырех племен, имея между собой согласие, просили царя разделить между четырьмя племенами земли, воды и леса; оставшиеся в наследство от дедов, которые получили эти земли с благосклонного разрешения Чингизхана.

Вот отрывок из шежере: «О границах некоторых отмеренных земель ниже рассказывается.

Сначала земли по течению реки Яик, нижняя граница Сарайчика, верхняя граница до притока Яика Бузсавыла, по рекам Кизил, Сакмара и Зилаир от истоков до устья с горами…- все эти земли стали владениями башкир племен тангаур и усерган». Здесь можно лишь указать, что усерганы в настоящее время живут в основном в Хайбуллинском, Зианчуринском районах, тангаурцы- на стыке Зилаирского, Баймакского районов, бурзянцы- в Бурзянском, Баймакском, кыпсаки- в Кугарчинском, Куюргазинском районах.

Шежере племени кыпсак

Племя кыпсак одно из крупных в составе башкирского народа. Оно делится на родовые группы: карагай- кыпсак, гарей- кыпсак, бушман- кыпсак, санкем- кыпсак и т.д. Время появления кыпсаков на территории современного Башкортостана относится к XI- XII векам. В русских источниках кыпсаков называют половцами, в западно-европейских- куманами. Кыпсаки имеются в составе не только башкир, но и казахов, казанских татар и узбеков.

Вариантов шежере кыпсаков довольно много. Но почти все родовые группы свою родословную начинают от мифического Лукман Хакима - сподвижника праотца тюрков Яфеса, согласно шежере, сына пророка Нуха (Ной). Шежере рода карагай- кыпсак начинается словами: «Знайте: самый древний предок кыпсаков

Лукман Хаким. Его старшего сына называли Дешт Кыпсак. Все кыпсаки из его рода». Далее перечисляются имена с описанием событий при жизни каждого из них. Например, Рушанна- бий – сын Дешт Кыпсака, его сын- Исмагил- хан, его сына звали- Алмай. У Алмая был дар правителя. По этой причине нарекли его Алмай-султаном. Юрт его был на Тура - тау (Тура- тау- гора вблизи г. Стерлитамака).

Общее шежере племени кыпсак подчеркивает, что отец Кыпсака был военочальником в орде Огуз- хана, мифического прародителя тюрков. Далее говорится, что «после того, как его войско было разгромлено, и отец Кыпсака умер, младенца, родившегося на дорогах войны, Огуз- хан взял на свое попечение. Так как Кыпсак родился в пути, в дупле дерева, его по обычаю дали имя Кыпсак. На старотюркском языке дупло дерева называют кыпсак. Когда Кыпсак вырос и возмужал, Огуз- хан, дав Кыпсаку войско, послал в долину реки Итиль. Кыпсак воевал с племенами мажаров, руссов, хазаров. После того, как одержал победу над ними, он, присоединив к себе народы, обитавшие по Дону, Яику и Итилю, подчинив себе многие страны, создал одно большое ханство, построил город, название которому Сардак, создал здесь большое государство, в этой юрте сделали его ханом».

Удивительно, что данные этого шежере слово в слово совпадают с данными книги Хивинского хана Абулгазы (1600- 1662) «Шәжәрә туркмен». В этой книге читаем: «У великих государей тех времен был обычай: выступая в поход брать с собой жен… Один из беков Огуз-хана выступил в поход, взяв с собой жену. Сам он погиб в битве. Жена его спаслась. Она была беременна…а жилья, в котором можно было укрыться, не было, она родила ребенка в гнилом (дуплистом) дереве.

Когда дали знать об этом хану, он сказал: «Его отец погиб на моих глазах; у него нет заступника», и усыновил его; он дал ему имя Кыпсак. На древнем тюркском языке дуплистое дерево называли кыпсак; так как тот ребенок родился в дупле, ему дали имя Кыпсак».

Исследователь башкирских шежере Кузеев Р.Г. считает, что, судя по содержанию, шежере кыпсаков было известно башкирам в XVI-XVII веках, а возможно и раньше. Если это так, можно

предположить, что Абдулгазы был знаком с шежере башкир племени кыпсак, ибо трудно объяснить подобное дословное совпадение этих документов.

Местами шежере принимает характер рассказа. Вот, например образец описания природы: «На кыпсакских землях для скота и зимой, и летом было много пастбищ, сена. Летом здесь тепло, зимой холодно по побережью моря, вдоль рек много леса, поэтому кыпсаки в этих местах жили несколько столетий».

Далее рассказывается, что после нашествия татаро - монголов (начало XIII века) кыпсаки разбрелись в разные стороны. Говориться, что часть кыпсаков ушла к истякам (т.е. к башкирам).

В одном из вариантов шежере перечисляются атрибуты племени: оран (клич) кыпсака - туксаба, дерево карама (вяз), птица- беркут.

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ

по проведению народного праздника «Шежере байрамы»

Народный праздник «Шежере байрамы» («Праздник родословной») проводится в целях возрождения национальных традиций, обычаев башкирского народа, привлечения интереса населения к изучению своей родословной, истории родного края во всех населенных пунктах муниципальных районов и в городских округах Республики Башкортостан в соответствии с постановлением Правительства Республики Башкортостан от 10 мая 2006 года № 121 «О проведении народного праздника «Шежере байрамы» в Республике Башкортостан».

Положение о народном праздике «Шэжере байрамы» в Республике Башкортостан разработано в соответствии с Государственной программой «Народы Башкортостана» и Программой по изучению, возрождению и развитию фольклора народов Республики Башкортостан.

Цели и задачи

Целями и задачами проведения праздника «Шэжере байрамы» являются:

- сохранение преемственности поколений, укрепление семейных и семейно- родственных связей на основе общности национальных традиций и эстетических идеалов;
- изучение истории своего рода, народа, родного края;
- возрождение национальных традиций, обычаев башкирского народа;
- поддержка и развитие традиций семейного творчества, усиление его роли в эстетическом, нравственном и духовном воспитании подрастающего поколения;
- пропаганда и популяризация башкирских национальных игр;
- сохранение летописей, эпосов, преданий, легенд;

- развитие устно- поэтического народного творчества.

Подготовка к праздничным мероприятиям начинается с создания гкомитета, членами которого могут быть старожилы (аксакалы), еные, художники, учителя рода, ара и другие специалисты по ганизации праздничных мероприятий, которые понимают и знают ть праздника. Оргкомитет разрабатывает положение о проведении родного праздника «Шежере байрамы», составляет сценарий, речень проводимых конкурсов, определяет жюри и призы для граждения победителей. В сценарии праздника наряду с историко - нографическим повествованием должна найти отражение временная жизнь рода, ара, для того чтобы проследить связь времен поколений.

Составление шежере участниками мероприятия - это изучение, в рвую очередь, архивов: семейных, сельских советов, ниципальных и государственных, материалов переписей селения, метрических книг. На этом этапе методическую помощь гут оказать ученые, историки, работники архивов, музеев, блиотек, органов загс не только республики, но и других селенных пунктов Российской Федерации. Чтобы проследить дственные связи очень важно организовать беседы с людьми аршего поколения, документирование рассказов. Много ценной формации, касающейся определенного рода, ара, семьи можно черпнуть, изучая сказания, легенды, кубаиры и иные устно-этические источники народного творчества.

Благоустройство населенных пунктов, приведение в надлежащий д жилых домов и частных дворов наилучшим образом отразится на строении гостей и самих организаторов праздника. А обмен формацией о том, как, когда и кем была основана деревня (село), кие знаменитые личности родились и выросли в ней, какие аменательные события произошли и т.д., будет иметь большое ачение для сохранения исторической памяти народа.

После изучения и составления шежере, его художественного формления, записи на компьютер, издания в виде брошюры или иги, опубликования в средствах массовой информации, ганизации передач на местном радио и телевидении проводятся аздничные мероприятия. Основной частью праздника является

рассказ о родословной, о генеалогии, иначе одни увеселительные мероприятия сведут на нет саму идею проведения праздника «Шежере байрамы».

Праздник «Шежере байрамы» может проводиться в домах культуры, школах, в зданиях сельской администрации, библиотеках, частных домах и т.д., по желанию его можно организовать и на природе. На самом видном месте ставится красочно оформленное шежере и наиболее авторитетный представитель рода должен рассказать собравшимся гостям о происхождении, корнях, знаменитых личностях, родственных связях, родовой символике, об исторических событиях, важнейших фактах жизни рода, ара с использованием собранного архивного наглядного материала.

После проведения праздничных мероприятий собранный материал (книги, брошюры, видео-, компьютерная запись, схемы, таблицы, статьи, опубликованные в средствах массовой информации) можно сдать в музей.

Примерный перечень номинаций
на празднике «Шэжере байрамы»

Оргкомитету на местах можно рекомендовать конкурсы по следующим номинациям:

1.на лучшую усадьбу,

2. на лучшее исполнение народных песен, игр на народных інструментах, исполнение народных танцев и т.д.;

3. на лучший альбом, на лучшее рукоделие, на национальную одежду и т.д.;

4. на наиболее полные сведения в родовых шэжере (можно тюба - ара), т.е.:

- «за доскональное, подробное изучение шэжере» (родословной)».
- «за научную находку в ходе изучения и составления шэжере (родословной)»,
- «за шэжере (родословную) с самыми глубокими корнями,

«за оригинальность и творческий подход в оформлении шэжере (родословной)»,
- «за использование семейных реликвий в составлении шэжере (родословной)»;
5. за лучшее оформление юрты;
6. за гостеприимство, национальные блюда и т.д.

Во время праздника «Шэжере байрамы» лучше будет провести состязания между представителями родовых подразделений - аралар ...ышы.

Праздники будут хорошими, если каждый участник «Шежере байрамы» осознает свою ответственность перед родом, деревней, перед прошлым и будущим.

Рекомендации при составлении шежере (родословной) и его презентации

. Родословную можно оформить в разных формах: в виде дерева, ...ирамиды и в описательной форме;
. Определите свое родовое дерево, птицу, тамгу;
. Если имя или фамилия, упомянутая в шежере, по какой- то причине ...зменяется, по этому поводу рядом дается пояснение;
. Рядом с шежере излагаются данные по истории деревни. Когда и ...ьими именами связано возникновение деревни, представители ...акого рода пришли первыми, сколько было домов в начале, сколько ...ыло хозяйств населения, какие претерпела изменения, и каково ...оложение деревни сегодня.
. Показывая на шежере, человек должен рассказать о каждом ...околении представителей рода. Можно подготовить карту с ...казанием мест, которые занимали представители рода.
. Можно подготовить выставку фотографий «Кто мы? Откуда мы?»;
. Организовать выставку старинных и ценных для семей вещей «Семейная реликвия»;

8. Организовать стенд с рисунками или детскими сочинениями о бабушках и дедушках;
9. Оформить плакаты, альбомы о выдающихся личностях;
10. Можно показать старинные обряды, небольшие сценки, связанные с представителями рода.

Пути составления генеалогического древа

Многих интересует вопрос о том, как составить генеалогическое древо. Конечно, четыре- пять поколений можно составить самим, благо в наших деревнях и селах еще есть долгожители. Сложнее с предками, жившими в XVIII- XIX вв. Для этого можно обратиться в Центральный государственный исторический архив, где хранятся различные письменные источники. При составлении генеалогического древа огромной помощью могут послужить записи по переписи населения, которые назывались «Ревизские сказки». В Уфе хранятся ревизские записи с 1815- 1816 гг. (7- 10- я ревизия). В них даны сведения обо всех лицах мужского и женского пола, возраст. С 1- й по 6- й ревизии материалы хранятся в Москве в Российском Государственном архиве древних актов, но они в отношении башкир малоинформированы. В них указывалось лишь общее количество живущих людей в ауле. Ценные сведения можно найти в «Метрической книге мечетей Оренбургского духовного собрания». Раньше в населенных пунктах, где была мечеть, работу отдела ЗАГС вели муллы. В них тексты на арабском языке, поэтому не каждый может прочесть. Также можно найти необходимые сведения в «Формулярных списках башкир и мишарей кантонной системы». Из них можно узнать чин, возраст, имущественное положение, прохождение службы и награды. Особый интерес вызывает еще один документ – «Карточки подворной переписи 1917 года». В них указаны имя, фамилия, состав его семьи, хозяйство (количество посевов, скота, инвентаря).

Также можно обратиться в Институт языка и литературы Академии наук Республики Башкортостан, директором которого

зляется Ф.Г. Хисаметдинова. Здесь трудятся специалисты, которые эмогут составить генеалогическое древо.

При составлении родословной необходимо руководствоваться учшими образцами шэжере башкир, которые неоднократно убликовались в книгах Р.Г. Кузеева, А.З. Асфандиярова. Нужно знакомиться с работами С.И. Руденко, А. Камалова. Всемирным урултаем башкир выпущена книга «Знаешь ли ты свои корни?». В еспубликанских периодических изданиях «Йәшлек», «Өмет», Агидель», «Акбузат», «Аманат», «Йәншишмә», «Ватандаш» еоднократно публиковались материалы по правильному оставлению шэжере.

В территориальных отделах ЗАГС Министерства юстиции еспублики Башкортостан хранятся актовые записи о рождении, раке, смерти, о перемене имени и т.д. с 1900 годов, поэтому отрудники ЗАГС имеют возможность оказывать практическую омощь гражданам в сборе материалов по темам «Моя родословная» : «Родословная моей семьи».

Комплексный анализ всех этих документов и других источников - е только разузнать свои корни, выявить утерянных родственников, о и в целом – познать мир прошлого. Итог всей этой работы и есть шэжере».

Для чего нужно знать Шежере?

. чтобы знать историю народа,
2. чтобы знать на какой земле живешь,
3. чтобы знать свой род. И притом не просто перечисление имен до едьмого колена, а с рассказами о периоде их жизни, чем занимались, ем стали знамениты и т.д.

Генеалогическое древо:

Корни символизируют подземелье - прошлое,
Ствол символизирует – земля - настоящее
Крона символизирует – небеса - будущее.

Принцип проведение праздника:

-«Нет шежере - составь!»,
- «Не знаешь - узнай!»,
- «Составленное передай по наследству!».

Содержательность и самобытность, массовость и актуальность, щедрость и скромность, духовность и мудрость - вот совокупность характеристик этих праздников.

Послесловие к празднику

Народный праздник «Шежере байрамы» прошел во многих деревнях и селах нашего района. И везде он имел свои особенности, свой колорит. С любовью выполненные родословные ярко демонстрировали семейную крепость, гордость своими предками, связь поколений. В какой- то мере было неожиданным, что интерес к прошлому своего рода, своей семьи казалось бы частный, вызвал чувство единения, сопереживания односельчан. Людям по душе пришелся этот праздник «малой родины». Он сразу стал связующим звеном не только между младшим и старшим поколениями, но и представителями разных народов. Этот праздник послужит сохранению народных традиций и преемственности поколений.

Все течет, все меняется, остаются только традиции. «Шежере байрамы» как раз и помогает сохранить преемственность поколений, чтобы современники не забывали свою историю и культуру. «Шежере байрамы» - праздник родословной.

Проведение праздников родословных помогает сохранить этническую самобытность и культурные традиции всех народов, представители которых живут на территории республики. Это часть проводимой в республики национальной политики.

Литература для использования в подготовке праздника «Шежере байрамы»

1. Асфандияров А.З. Башкирская семья в прошлом. XVIII – первая половина XIX века/ А.З. Асфандияров. – Уфа: Китап, 1992.
2. Асфандияров А.З. Башкирские тарханы/ З.А. Асфандияров. – Уфа: Китап: 2006.
3. Асфандияров А.З. История сел и деревень Башкортостана / З.А. Асфандияров. Книга 2. – Уфа: Китап, 1991.
4. Башкирские родословные/ Сост. М.Х. Надергулов, Р.М. Булгаков. – Уфа: Китап, 2002.
5. Башкирские родословные/ Сост., предисл., поясн. К пер., пер. на рус.яз., послесл. И указ. Р.М. Булгакова, М.Х. Надергулова; Науч. рук. Р.Г. Кузеев. – Уфа: Китап, 2002. Выпуск 1: Издание на русском языке. 480 с.+ 4 с.вкл.
6. Башкортостан. Краткая Энциклопедия/ Гл. ред Р.З. Шакуров. – Уфа, 1996.
7. Башкирские народные предания и легенды/ Автор - сост. Ф.А. Надыршина. – Уфа: Китап, 2002. – (на баш. яз).
8. Бикбулатов Н.В. Башкирская система родства/ Н.В. Бикубулатов. М.: Наука, 1981.
9. Буракаев И.Д. Башкирская культура/ И.Д. Буракаев, М. С. Буракаева, М.Б. Юлмухаметов. – Уфа: Китап, 2000.
10. Западные башкиры по переписям 1795 – 1917 гг./ Сост. А.З. Асфандияров, Ю.М. Абсалямов, М.И. Роднов. – Уфа: Китап, 2001.
11. Идельбай А. Мы сами - башкиры. Рассказы/ А. Идельбай.- Уфа: Китап, 1995.- (на баш. яз).
12. Камалов А.А. Башкирская топонимия/ А.А. Камалов. – Уфа: Китап, 1994.
13. Камалов А.А., Камалова Ф.У. Атайсал/ А.А. Камалов, Ф.У. Камалова. – Уфа: Китап, 2001.
14. Кугарчинский район. Вехи и судьбы. – Уфа: Тау, 2000.
15. Кузеев Р.Г. Очерки исторической этнографии народа/ Р.Г. Кузеев. – Уфа, 1957.

16. «Любезные вы мои…»/ Автор - сост. А.З. Асфандияров. – Уфа: Китап, 1992.
17. Населенные пункты Башкортостана. Ч.I. уфимская губерния, 1877. – Уфа: Китап, 2002.
18. Населенные пункты Башкортостана. Ч.III. Башреспублика, 1926.- Уфа: Китап, 2003.
19. Руденко С.И. Башкиры. Историко - этнографические очерки/ С.И. Руденко. – Уфа: Китап, 2007.
20. Рычков П.И. Топография Оренбургской губернии/ П.И. Рычков.- Уфа: Китап, 1999.
21. Список населенных мест. Ч. II. Оренбургская губерния, 1866. – Уфа: Китап, 2006.
22. Султанов Е. Ядгар. Роман- эссе/ Е. Султанов.- Уфа: Китап, 1992.
23. Таймасов С.У. Восстание 1773- 1774 гг. в Башкортостане/ С.У. Таймасов. – Уфа: Китап, 1999.
24. Усманова М.Г. Имя отчей земли. Историко - лингвистическое исследование топонимии бассейна реки Сакмар/ М.Г. Усманова. – Уфа: Китап, 1994.
25. Фазлыева Ф.Н. Урал - родимый край: Метод. реком./ Ф.Н. Фазлыева. – Уфа: Китап, 1997.
26. Хисаметдинова Ф. Г. Башкирская ойконимия/ Ф.Г. Хисаметдинова. – Уфа: Китап, 1991.
27. Шитова С.Н. Башкирская народная одежда/ С.Н. Шитова. – Уфа: Китап, 1995.
28. Якупова М.Потомки знатного кантона/М. Якупова// Ватандаш.- 2009. - №4. С.194- 199.
29. Янгужин Р.З. Башкирские родословные. Краткие историко- этнографичесие очерки/ Р.З. Янгужин. – Уфа: Китап, 1998. – (на баш. яз).
30. Янгузин Р.З. Этнография башкир/Р.З. Янгузин. – Уфа: Китап, 2002.

Инеш һүҙ

Киләһе биттәрҙә Күгәрсен районы ауылдарҙа үткәрелгән шәжәрә байрамы өлгөләре биреләсәк. Әммә һәр ойоштороусы байрамдарҙы үҙенсә үткәреү планын төҙөй. Ошондай уҡ байрамды үткәреүселәргә ярҙам йөҙөнән бернисә миҫал тәҡдим итәм.

Инеш һүҙ урынына ошондай тексты ҡулланырға мөмкин.

Шәжәрә- ырыу тарихы, теге йәки был ҡәбилә, ырыу йә араның быуындыр йылъяҙмаһы. Шәжәрә- борон-борондан ырыу- араның документы, икенсе төрлө әйткәндә бер туған кешеләрҙең дөйөм танытмаһы ла булып һаналған. Сөнки шәжәрәлә ырыуҙың нәҫелдән нәҫелгә бирелер ер биләмәһе лә теркәлгән.

Ошо яғы менән шәжәрә- ижтимаги- сәйәси документ, тарихи сығанаҡ та. Бына шуның өсөн дә башҡорт балаһы кәмендә ете быуын ата- бабаларын белергә тейеш булған. Ырыуҙа ҡан яныртыуға ынтылыш та анык булған.

Бөгөн беҙ шәжәрә байрамы- туғандар байрамы, Бер ата- бабанан таралған ырыуҙаштар байрамы үткәрәбеҙ. Тарихи тамырҙарыбыҙҙы иҫкә алыу, ололау, хөрмәтләү ҙә ул.

Түбәндәге плакаттар текстары, шиғырҙар яҙырға була.

- Заманалар уҙа - заң ҡала.
- Төп атаңдан алып ете быуыныңды бел.
- Илен белмәгән - белекһеҙ, нәҫелен белмәгән- намыҫһыҙ.
- Тарихымды онотмам- тамырымды ҡоротмам.
- Шәжәрә...
    Тарих төпкөлөнән – Киләсәккә тәҙрә.
- Шәжәрә – ул быуындар сылбыры.

ШӘЖӘРӘ БАЙРАМЫ СЦЕНАРИЙЫ № 1.

Әлимғол ауылы урман эргәһендә, тау итәгендә урынлашҡан бәләкәй генә матур ауыл. Эргәһендә Ишкәнәк тигән таҙа һыулы, бәләкәй шишмә аға.

Ауыл бәләкәй булһа ла, юлдан килгәндә, әллә ҡайҙан күренеп ултыра.
Ауыл матур итеп биҙәлгән. Һәр нәҫел (ара) туған-тыумасаһы менән үҙенең шәжәрәһен, өҫтәлән өҙерләп, ҡунаҡтар ҡаршыларға йыйына.
Ауыл осонан өс һыбайлы – ике егет, бер ҡыҙ күренә. Улар Әлимғол ауылына юл тоталар. Уларға ҡарауыл егет ҡаршы сыға, ул аттарҙы туҡта.

<u>Ҡарауыл егет</u>
- Ҡайҙа юл тоттоғыҙ егеттәр? Атығыҙ кем? Затығыҙ кем? Ырыуығыҙ кем?

<u>Һыбайлылар</u>

Беҙ үҙебеҙ ҡыпсаҡтар,
Оранбыҙ – туҡсаба,
Тамғабыҙ – дағa,
Ҡошобоҙ – бөркөт,
Ағасыбыҙ – ҡарама,
Төйәгебеҙ – Урал,
Илебеҙ – Башҡортостан,
Йылғабыҙ – Ишкәнәк,
Иманыбыҙ – дуҫлыҡ,
Милләтебеҙ – башҡорт

Беҙ үҙебеҙ башҡорттар, Әлимғол ауылына шәжәрә баәрамына китеп барабыҙ

Ҡарауыл егет
-Беҙҙен ауыл — матур ауыл,
Әлимғол тигән ауыл.
Байрамға килегеҙ,
Матур ерҙә була ул.

Һыбайлылар
Һаумыһығыҙ, ырыуҙаштар,
Көн ҡәрҙәштәр, ерҙәштәр,
Ҡайнар сәләм рухташтар,
Фәкерҙәштәр, серҙәштәр.

(Һыбайлылар халыкты байрамға барағыҙ, байрамға барығыҙ тип саҡырып, ары китәләр).

Ҡыҙҙар, егеттәр ауыл осона ҡунаҡтарҙы каршыларға сығалар (кулдарында сәксәк, кымыҙ).
- Рәхим итегеҙ, ҡунуҡтар,
Шәжәрә барамына.
Сәксәктән ауыҙ итегеҙ,
Ҡымыҙ тәмләп китегеҙ.

- Рәхим итегеҙ, ҡунуҡтар,
Әйҙә түргә уҙығыҙ,
Беҙҙә ҡунаҡ булығыҙ,
Изгелекле, мәрхәмәтле
Булһын йөрәгән юлығыҙ...

Ҡунаҡтар сәләмләшеп, ризыктан ауыҙ итеп, ауыл халҡының шәжәрәләр менән танышыу башлана.

Алып барыусы
-Әйҙәгеҙ теләктәр теләп, ырыу ағасы — ҡарамаға теләк-тасмалар тағайыҡ. Килендәр, инәйҙәр, енгәләр щәжәрә ағасына теләктәр теләп таҫмалар, бүләктәр элеп, ағасты биҙәйҙәр.
Теләк теләүселәр
- Шәжәрә байрамы булһын котло.
- Көнөбеҙ торһын имен.
- Ырыҫлы булһын тимен.
- Ер шары торһон тыныс.
- Булмаһын һуғыш.
- Байрам үтһен күркәмерәк
Барыһы ла шатланыр
Әйҙәгеҙ күңел асайыҡ,
Уйнаыҡ, йырлайыҡ йыр.

Алып барыусы
Кәкүк ауылы тау башында
Ҡояштай балкып тора.
Хатта ҡунаҡтар каршылап
Ҡояштай балкып тора.

Бөгөн Кәкүтә ҙур байрам
Гөл-сәскәләр аткандар
Оло шатлыҡ менән ҡотлап
Туғандарым ҡайтҡандар.

Ҡунаҡтар ары китәләр. Һәр нәҫел үҙенең өйө янында шәжәрәһе менән таныштыра, ҡунаҡ һыйлау оҫталығын күрһәтә (йырлап, бейеп).
Нәҫелдәр: Мөхәмәтшиндар, Үҙәнбаевтар, Кәримовтар, Болғаировтар, Әйдәрбәковтар, Шамғоловтар,

Байғилдиндар, Бикбовтар, Әльмөхәмәтовтар, Ялғабаевтар, Акбулатовтар.

Әлимғол халкы менән танышыу бөткәс, халык сәхнә булған яланға йыйыла.

Сәхнәгә милли кейемдәге егет менән кыҙ сыға.
Егет
- Һаумыһығыҙ, ырыуҙаштар,
Кан-кәрҙәштәр, ерҙәштәр,
Кайнар сәләм рухташтар,
Фекерҙәштәр, серҙәштәр!
Икеһе бергә
- Кайнар сәләм, ерҙәштәр!
Кыҙ
- Сәләм, туған-нәҫелдәрен,
Эҙләп кайткан дуҫтарға,
Тимәк изге хәбәр еткән
Алыҫ-якын яктарға!
Икеһе бергә
Сәләм, барса дуҫтарға!

Егет
Хөрмәтле Әлимғол ауылы халкы!
Бөгөн һеҙҙе изге шәжәрә байрамы ошо кор-йыйынға йыйҙы.
Башкорттар ҙур һәм бай тарихлы халык. Һуңғы осорҙа халкыбыҙ тарихына кыҙыкһыныу артты. Ошо вакытта ырыу башлыктары алып барған шәжәрә байрамы тергеҙелә. Һәр быуын үҙ нәҫелен барлап, туғандарын табып, был вакиғаны оло байрамға әйләндерер.

Ошо сауаплы юраны башлар алдынан, аят тыңлайык.
(Мулла аят укып, теләктәр теләй)
Кыҙ
Был күркәм байрам беҙҙең Әлимғол ауылында беренсе тапкыр уҙғарыла. Тантананы асыу өсөн Волостновка ауыл хакимиәте башлығы ______________________ бирәйек.

Егет
Тамырҙарҙы барлау – ул киләсәкте тәрбиәләү, киләсәккә өмөт, киләсәккә тәҙрә асыу. Ошо изге башланғыс якшы кимәлдә үтһен тип янып-көйөп йөрөйсе ______________________ һүҙ бирәйек.

Кыҙ
Ошо ауылында тыуып үҫкән, Булгаировтарҙың затлы ағзаһы, әлеге вакытта Хоҙайбирҙе ауылында йәшәүсе ил ағаһы Болғаиров Рауил Ноғоман улына һүҙ бирелә.

Егет
Шәжәрә байрамына әҙерләгәндә ауыл халкына район хакимиәте бик ҙур ярҙам итте. Ауылда юл рәтләнде, һыу үткәрелде. Халык район хакимиәтенә үҙенең рәхмәтен белдерә. Ә хәҙер һүҙҙе район башлығының беренсе урынбаҫары ______________________ бирәйек.

Егет

Урал тауы! Башkорт иле Күгәрсен ере! Әлимғол ауылы! Был исемдәрҙе әйтеү менән күҙ алдына игесиге булмаған урманлы тауҙар, яландар, сылтырап аkkан саф һыулы Ишкәнәк йылғаһы, сәскәле аkландар, Әлимғолдың изге күнелле кешеләре килеп баҫа күҙ алдына.

Кыҙ

Башkорт балаһы мин
Ер хәтерендә
Мең йыл уйылып барған
эҙем бар.

Быуындарға ялғап быуындарҙы
Илде тотkан телем, илем бар.
Шул тел менән халkым хаk яҙмышын,

Егет

Кайһы быуаттарға яҙмаған,
Күпме аҫыл ерҙәренән kалған,
Күпме аҫыл ирҙәренән kалған,
Күпме аҫыл йырҙарынан kалған,
Тик моңонан, теленән яҙмаған.
Башkорт илен тотоп, утkа солған,
Тәфтиләүҙәр ниҙәр kылмаған
Тик батшалар телен киҫкәндә лә
Башkортом бит телһеҙ булмаған.

Кыҙ

Әлимғол (Кәкүк) ауылына 1798 йылында нигеҙ һалына. Беренсе булып нигеҙ һалыусы Хорунжий - Әлимғол Азятов тигән кеше була. Ул 1769 йылда тыуған. Уның Шаһи һәм Һоҙайғол тигән улдары була.

VII ревизия ваkытында Әлимғол ауылында 15 өй иҫәпләнә һәм 133 кеше йәшәй.

Егет

XIX быуаттың урталарында 40 өйҙә 254 кеше йәшәй. 1820 йылында Әлимғолда 70 өй була һәм 290 кеше йәшәй.

1842 йылында йәшәүсе 190 кешегә етә, һәр кеше башына 2,7 kаҙаk иген сәселә. Был ваkытта ауылда 270 ат, 190 баш эре мөгөҙлө мал, 25 баш һарыk аҫрайҙар.

Кыҙ

Беҙ түгел ерҙә исемһеҙ
Тарихты байkа ғына
Рәхим ит түрҙән аk инәй
Шәжәрә байрамына.

Сәхнәгә ауылыбыҙҙың аk инәйе, ошо ауылдың иң оло кешеһе – Кәримова Сәлимә инәйҙе саkырайыk. Сәлимә инәй ғүмер буйы ошо ауылда йәшәне. Колхозда эшләне, өс бала үҫтерҙе, бөгөнгө көндә ул 87-се йылын kаршы алды. Уға иҫәнлек, һаулыk теләйбеҙ.

Егет

Сәлимә инәйгә арнап йыр башkара уның kыҙы Юмағолова Лилийә.

Кыҙ

Ырыу ағасы kоромаҫ,
Йәш быуын барҙа ғына
Рәхим ит, иң йәш ырыуҙаш
Шәжәрә байрамына.

Ауылыбыҙҙың иң йәш кешеһе Кәримова Аделина Кәрим ҡыҙын саҡырабыҙ. Уны ҡотлап бейеү башҡаралар Байбулатова Әлия һәм Залилова Юлиә.

Егет
Бөгөн туғандар ҡайтҡанда
Тапшына дәртле күңел,
Уй уйламай, йыр йырламай
Түҙеүе мөмкин түгел.

Йырын ауылдаштарына бүләк итә Сафина Айгөл.

Ҡыҙ
Олоғайған һайын йоҡолар ҡаса,
Үткәндәргә хәтер йыш ҡайта,
Ҡай саҡ таңдарың да алһыулығы
Һуғыш яраларын ҡуҙғата,
Утты-һыуҙы кискән ирҙәрҙән дә
Күңеләндә күпме моң ята.
Егет
Әлимғол ауылынан Бөйөк Ватан һуғышына 44 кеше киткән. Һәр ғаилә үҙенең ғәзиз кешеһен һуғышҡа оҙатҡан. Әсе һуғыш ҡоромо бер ғаиләне лә урап үтмәгән. Әлимғол ауылынан да 24 кеше һуғышта ятып ҡалды.

Әлеге ваҡытта һуғыш ветерандарының береһе Әюп бабай Сәлихов.

Ҡыҙ
Әй, һин, хәтер ғүмер яҙҙарынан
Йәшлектәрҙе беҙҙең саҡырып ал,
Йырлайыҡ, дуҫтар,
Беҙҙең ғүмерҙәрҙә

Беҙҙең был көйҙәрҙә
Ҡайтмай ҡалғандарҙың да хаҡы бар!

Хәҙер Әюп бабай хөрмәтенә йыр башҡара Нәғим Ишемғолов.

Егет
Рәхмәт, ауылым, шуның өсөн рәхмәт,
Үҙ-үҙенде һаҡлағанһың.
Тарҡатҡанда тарҡалмайса,
Бөгөнгесә атлағанһың.
Урамдарҙа үләнең бар,
Ҡырҙарында иген үҫә,
Һинең әле кәрәгең бар.
Ҡыҙ
Бөгөнгә көндә ауыл хужалығында тырышып эшләп йөрөүселәргә: Кәримов Фәнил, Үҙәнбаев Шамил, Мөхәмәтшин Шәкир, Акбулатов Мөнир, һәм башҡаларға арнап бейеү башҡара Ирек Үҙәнбаев, баянда Хәйҙәр Бикбов.
(«Маршрут» бейеүе)

Егет
Колхозда оҙаҡ йылдар тырышып эшләп, хаҡлы ялға сыҡҡан, хеҙмәт геройы Тәлгәт ағай Ишколовты сәләмләйбеҙ.

Тормош үтә тиеп моңһоуланып
Өмөт гөлдәрегеҙ шиңмәһен,
Алтын төҫөндәге яҡты көндәр
Барыр юлығыҙҙы биҙәһен.

һеҙгә йырын бүләк итә Сафина Айгөл «Үтмә торсо ғүмер».

Кыҙ

Тормош ауырлыктарына карамай иңгә-иң терәшеп 11 баланы оло тормош юлына баҫтырған Ялғашбаевтар Нурый ағай менән Клара апайҙы сәхнәгә сакырайык.

Егет

Тигеҙ ғүмер насип булһын,
Гел атлағыҙ йәнәшә.
һау сәләмәт булып кына
Йәшәгеҙ һеҙ йөҙгәсә!

һеҙҙе котлап бейей Акбулатовтарҙың ейәне — Ләйсән. Башкорт халык бейеүе.

Кыҙ

Әлимғол ауылында әле яңы ғәйлә барлыкка килгән. Әлмөхәмәтовтар нәҫеленән булған йәш ғәйлә Мәликовтар Ришат менән Рәзиләне сәхнәгә сакырабыҙ. Уларҙы котлап йырлайҙар Мәликова Гәйшә менән Даутова Әлфирә.

Егет

Ауылыбыҙҙың йәштәренә үрнәк күрһәтеп 50 йыл бергә татыу ғүмер иткән Кәримовтарҙы Йаһанша ағай менән Минниса апайҙы сәләмләйбеҙ. Улар 4 малай, 1 кыҙ үҫтереп, ҙур юлға баҫтырып, әлеге көндәрҙә оло атай-оло әсәй булып, кыуанып йәшәйҙәр. һеҙгә хаулык теләп йырлай Мирас улығыҙ!

Кыҙ

Якты кояш һәр сак юлдаш булһын,
Шатлык тойоп типһен йөрәген,
Кайғы-хәсрәт һеҙҙе урап үтһен,
Кабул буһын һәр бер теләгән.

Әлимғолда тыуып үҫкән, әлеге көндә хаклы ялда булған, үҙенең ғүмерен балаларҙы укытыуға, тәрбиәләүгә арнаған, хеҙмәт ветераны Болгаиров Рауил ағайҙы котлап йыр башкара Ишемғолов Нәғим.

Егет

Шәжәрә — ул сал тарихка бағыр тәҙрә,
Күҙ яҙҙырһаң, шул тәҙрәнән атыр йәҙрә.
Ал Бер үрнәк — бал корттары тәҙәй кәрәҙ,
һин дә ятма: кор оянды. Үр шәжәрә!..

Кыҙ

Шәжәрә — ул сал тарихы бабаларҙың,
Бөгөнгөм дә, киләсәгем, балаларым.
Уралымдың яҙыласак, яңырасак,
Шәжәрәһе — башкортомдың ал канында.

Йыр «Тыуғандарҙың кәҙерен бел»

Кыҙ

Хөрмәтле кан-кәрҙәштәр, ырыуҙаштар. Ошоң менән ырыуыбыҙ шәжәрәһенә бағышланган әҙәби-музыкаль тантаныбыҙ тамам! Хәҙер һүҙҙе ауыл хәкимиәтенә бирәбеҙ.

ШӘЖӘРӘ БАЙРАМЫ СЦЕНАРИЙЫ № 2.

1. Әҙерләнеү осоро.

- Байрамға әҙерлек ике-өс ай алдан башлана. Ойоштороусылар мотлаk бер-нисә мәртәбә йыйылыш үткәреп һәм, кәрәк булһа, өйберенсә йөрөп, байрам үткәреүҙең kайһы бер шарт-үҙенсәлектәре менән халыkты таныштырырға тейеш. Биkkужала йәшәгән, тыуып-үҫкән кешеләр — байрамдың kунағы ғына түгел, ә ауылдың берҙәм һәм ихлас хужалары. Һәр кем ауыл яҙмышы өсөн үҙен яуаплы тойһон, байрам мәлендәге һәр ваkиға-күренешкә kыҙыkһыныу менән йәшәһен.

А/ Һәр ара-фамилияны башлаған тарихи шәхесте һынландырырлыk бер-ике кеше алдан һайлана. Улар — ара башлыkтары. Ара башлығы — шул фамилияның йәки араның үткер, теҫ-башы, аkыл-фиғеле менән тоkомдаштарына өлгә, ауылдаштарына билдәле шәхесе. Быңдай кешеләр төрлө йәштә —16-70 йәштәрҙә булыуы мөмкин. Кемде һайлап kуйыуҙы фамилиялаш кешеләр үҙҙәре хәл итә. Ара башлығының ауыл тарихында үҙенең нәҫелдәштәренә хас эш-кәсепте сағылдырған кейемдә булыуы мөмкин — мулла, сауҙагәр, итексе, тегенсе, урмансы, солоkсо, старшина, һунарсы, тирмәнсе, ташсы, уkытыусы, балыkсы, староста һ.б. - kыҙыkлы һәм йөкмәткеле күренеш булыр.

Б/ Ара башлығы менән бергә бөгөнгө бала-сағаның да үткерерәктәрен әҙерләргә — улар шәжәрәһен, йәғни ете быуын атай-олатайҙар исемен һәм фамилияны башлаған, араны асkан шәхестен яҙмышын яkшы белергә тейеш.

В/ Һәр ара, һәр фамилия үҙенең шәжәрәһен мөмкин хәтле тулы асыkлап, ауыл шәжәрәһен яҙған рәссамға алып барып бирергә, шәжәрәнең тулы һәм дөрөҫ теркәлеүендә еҫләкһеҙ ярҙам итеше торорға тейеш. Бынан тыш, ара башлығы үҙҙәренең шәжәрә ағасын ҙур картаға төшөрөп, ел-ямғыр теймәҫлек итеп, байрам барған ергә, үҙҙәренең тирмәһе янына kуйһа, быгаса теркәлмәгән ырыуҙаштары ла өҫтәп яҙылып, шәжәрәне тулыландырып китер.

Г/ Биkkужа ауылында йәшәгән kыпсаk ырыуының kошон, ағасын, тамғаһын, оранын *һәр ара* белергә тейеш.

- Тирмәләрҙе kороу, биҙәү, аш-һыу хәстәрләү һәм алыҫтан килгән kунаkтарҙы һыйлау, уйындарға әҙерләнеү, ял итеү өсөн урындарҙы һәр ара үҙе алдан әҙерләй.

- Ауыл буйлап һыбай сапkындар — саkырыусылар һәр йортkа өндәшеп, байрамды һөйөнсөләп, саkырып йөрөй. “Һөйөнсө”, “Шәжәрә байрамына”, Байрамдан kалмағыҙ”, “Байрам kотло булһын”. һ.б.

Ауыл буйлап һәм тамашалар барған ерҙә ҡуйыла торған яҙыуҙар. *" Биҡҡужа ауылына рәхим итегеҙ", "Ауыл байрамы — изге байрам", "Хуш килдегеҙ, ҡәҙерле ҡунаҡтар", "Тыуған ауыл — алтын бишек", "Тарихымды онотмам, тамырымды ҡоротмам", "Йән тартмаһа, ҡан тарта", "Ырыулының угы уҙыр", "Ҡарама үҙенә, ҡара нәҫеленә".*

II. БАЙРАМ БАРЫШЫ

Ауыл ҡапҡаһы.

Ауылға ингән урын таҙа һәм күркәм булырға гейеш. Сәләм һүҙҙәре менән баннер-яҙыуҙар кәрәк.

Ҡунаҡтарҙы ҡаршылау.

Килгән ҡунаҡтарҙы, етәкселәрҙе Ҡарама соҡор урынында ҡурай, баян моңдары менән ҡаршы алыу. Ҡаршы алыусылар – урындағы етәкселәр, милли кейемдәге ҡыҙҙар һәм малайҙар, һыбайлы егеттәр.

Ҡунаҡтарға ҡымыҙ, бауырһаҡ, бармаҡбаш ҡорото тәҡдим итеү. /Коротто бармаҡ башындай ғына әүәләп еңелсә ҡатыралар, шул килеш йә шәкәрләп- баллап бирәләр./

1. Хәйерле көн, һаумыһығыҙ хөрмәтле ҡунаҡтар! Йәмле төйәгебеҙ - Биҡҡужа ауылының Шәжәрә байрамына рәхим итегеҙ!

2. Тыуған ҡырҙарыбыҙҙа бешкән алтын икмәктән, шифалы ҡымыҙынан ауыҙ итегеҙ!

Ҡунаҡтарҙы ауыл һәм ауылдың билдәле урындары менән таныштырып үтеү.

Ауыл халҡы шәжәрә байрамы үткәрелә торған урынға йүнәлә.

Тирмәләр

Мәҙәниәт йорто майҙанында ҡоролған тирмәләр буйлап ҡунаҡтар һәм килгән халыҡ тамаша ҡылып йөрөй. Һәр ара алдан әҙерләнгән буйынса ара башлығы етәкселегендә кешеләрҙе тирмә алдында ҡаршылай. Ҡайһы араның тирмәһе икәне яҙылып ҡуйыла, иғлан ителә. Һәр ара Биҡҡужа ауылы йолаларын һәм тарихын сағылдырған тамаша күрһәтә .

Байрамды асыу тантанаһы.

Дәртле көй яңғырай, сәхнәгә алып барыусылар сыға.

1. Һаумыһығыҙ, ырыуҙаштар,
Ҡан-ҡәрҙәштәр, ерҙәштәр,
Ҡайнар сәләм, рухташтар,
Фекерҙәштәр, серҙәштәр.

2. Сәләм туған-нәҫелдәрен
Ҙурлап килгән дуҫтарға,
Тимәк, изге хәбәр оҫҡан
Алыҫ-яҡын остарға.

Икәүһе бергә: Сәләм, барса дуҫтарға!

1. Ата-баба төйәгенә

Хуш киләһегеҙ! тибеҙ.
Байрамыбыҙ түренә
Рәхим итегеҙ! тибеҙ.

2. Ырыу ағасы ҡоромаҫ
Йәш быуын барҙа ғына.
Хуш киләһегеҙ ҡунаҡтар,
Шәжәрә байрамына,

Икәүһе бергә: Шәжәрә байрамына!

1. Хәйерле көн, һаумыһығыҙ хөрмәтле ҡунаҡтар, ҡәҙерле рухташтар, милләттәштәр, ҡәрҙәштәр, туғандар һәм дуҫтар! Бөгөн Биккужа ауылында оло байрам – изге Шәжәрә, бер туғандар, ҡан-ҡәрҙәштәр байрамы.
2. Йыраҡ араларҙы яҡынайтып килгән хөрмәтле ҡунаҡтарға, йыйылған ҡәҙерле туғандарға, яҡын дуҫтарға ялҡынлы ҡайнар сәләм!
1. Шәжәрә - бер ҡарағанда ябай ғына һүҙ. Шәжәрә тигәс тә, күҙ алдына нәҫел ағасы килеп баҫа. Быуын-быуындан ырыу аҡһаҡалдары күсә килгән шәжәрәләр, ырыу ағастары төҙөгән.
2. Беҙ - бөгөн Биккужа ауылы халҡы, ауылыбыҙ тарихы, ошо ерҙәрҙә йәшәгән, ҡыпсаҡ ырыуы үҙенең нәҫел-нәсәбен, асыҡлап, һәр кем үҙенең затын барлар өсөн Шәжәрә байрамына йыйылдыҡ.
1. Хөрмәтле Биккужа ауылы халҡы! Хөрмәтле ҡан-ҡәрҙәштәр!
Бөгөн беҙҙе изге ниәт – шәжәрә байрамы ошо ҡор-йыйынға йыйҙы.
Ошо сауаплы сараны башлар алдынан аят тыңлап алайыҡ. Был изге эште

______________________________ башҡара.

Мулла ата-бабалар рухына, изге әруахтарға бағышлап, ауылдың боронғо һәм бөгөнгө нигеҙҙәренең именлегенә фатиха ҡыла.

2. Был күркәм байрам беҙҙең Биккужа ауылында беренсе тапҡыр уҙғарыла. Ошо изге башланғыс яҡшы кимәлдә үтһен тигән теләктә ҡалабыҙ һәм байрамдың көн тәртибе менән таныштырырға һүҙҙе Биккужа ауыл биләмәһенең хакимиәт башлығы

____
тапшырабыҙ.

Һүҙ ауыл хакимиәте башлығына бирелә. Ул байрам менән ауыл халҡын ҡотлай һәм байрамдың көн тәртибе менән ауыл халҡын таныштырып үтә.

1. Һуңғы йылдарҙа республикабыҙҙа „Шәжәрә байрамдары" үткәрелеүе шатлыҡлы ваҡиға, сөнки шәжәрәләрҙә – халҡыбыҙҙың тарихы сағыла. Бөгөнгө көндә үҙенең нәҫел-нәсәбен барлаған, зат-ырыуы менән ҡыҙыҡһыныу бермә-бер артты, шәжәрә байрамының төп маҡсаты – йәштәргә ата – бабаларыбыҙҙың һәм нәҫелебеҙҙең рухи мираҫын тапшырыу булып тора.
Хәҙер һүҙҙе Күгәрсен район Хакимиәте исеменән

______________________________ улына
тапшырабыҙ.

1. Биккужа ере... Күп быуаттар әүәл башҡорт халҡының Ҡыпсаҡ ырыуы төйәкләнгән, тамырланған, сәскә атҡан, дан алған изге ер. Бына нисә быуат,

нисә быуын бында усаk яkkан, kаҙан аҫkан, балалар баkkан, йыр йырлаған һәм ошо ерҙәрҙе күҙ караһылай һаклап яуҙар сапkан бабаларыбыҙҙың мәңгелек йорто. Был ерҙәр – беҙҙең тыуған ер, тыуған ил.

2. Урман шауы, kоштар йыры аша беҙҙе бөгөн ата-бабалар рухы сәләмләй. Биkkужа ауылының һәр үләне, һәр ташы, һәр шишмәһе беҙҙең атай-олатайҙар хакында хәтерләй, беҙҙең дә эҙҙәребеҙ, беҙҙең дә йырҙарыбыҙ ошо ергә, ошо тауҙарға, ошо таштарға һеңеп kала.

1. Әйләнмәһә вакыт kуласаһы,
Хәтер kүсәрҙәре әйләнһен.
Тоkомдарын күреп ата-баба,
Юғалманыk, тип һөйөнһөн.

2. Тыуған яk тарихы ... Быуаттар төпкөлөнән килгән күпме серле йомғаkтарын үҙенең күңелендә һаклай. Ауыл тарихы менән таныштырып үтер өсөн һүҙҙе ____________________ тапшырабыҙ.

/ ***Кыҫkаса ауыл тарихын һөйләй һәм араның үткер, теҫ-башы, аkылы менән күренекле, нәҫелдәштәренә, ауылдаштарына өлгө булырҙай ара башлыkтарын күрһәтә.***

1. - Хөрмәтле яkташтар, kәрҙәштәр! Байрам сараһында шулай уk башkалабыҙ өфөнән килгән kунаkтар kатнаша. Һүҙҙе « Аk тирмә» ижтимағи-ойошмаһы рәйесе,Р.Ғарипов, З.Биишева исемендәге

премиялары лауреаттары, беҙҙең хөрмәтле яkташыбыҙ Биишева Ләлә Ғибаҙулла kыҙына тапшырабыҙ.

Биишева Л.Ғ. сығышы.

2. Бөгөнгө байрам шатлығын уртаkлашырға балалар ҙа килгән. Сәхнәгә рәхим итегеҙ!

/ Балалар сығышы/

2. Бөгөнгө көндә 25 башkорт шәжәрәһе ташkа яҙылған. Улар араһында бай тарихлы – Юрматы, Үҫәргән, Ҡыпсаk, Бөрйән, Меңле ырыуҙарының шәжәрәләрен әйтергә мөмкин. Беҙ үҙебеҙ ниндәй ырыуға kарайбыҙ һуң? Беҙ үҙебеҙ -Ҡыпсаkтар! Оранызбыҙ – туkсаба, тамғабыҙ дал, kошобоҙ – бөркөт, ағасыбыҙ – kарама. Тимәк беҙ kарама шикелле ныk, бөркөт кеүек сая булырға тейешле.
3. Һәр kайһыбыҙ үҙ дәүерендә ағас ултыртырға, бала үҫтерергә һәм тыуған-тыумасаһын белергә бурыслы..

Ә инде ауылдың нигеҙ ташын kоротмаусы, һаkлаусы ырыуҙарыбыҙ, араларыбыҙ беҙҙең арала йәшәй. Ошо ырыуҙарҙың береһе Айҙарбәковтар, Фәтkуллиндар, Монасиповтар. Улар бөгөн нәҫел ептәрен, быуындар сылбырын барлап оло йыйын kорғандар.

Сәхнәгә Ил инәһе сыға.

Ил инәһе:

Ырыу хисе- тыуған көсө,
Ырыу көсө –быуын көсө.
Кырk бәләне kырыу көсө,
Ырыу көсө-тамыр көсө.

Ырыуҙарым – күҙ нурҙарым, һеҙҙә минең тормош мәғәнәһе. Теүәл булһын бөтә ырыуҙар. Әйҙәгеҙ, ырыу башлыҡтары, килдегеҙме, һеҙ бындамы ?

Ырыу башлыҡтары сәхнәгә күтәрелгәс, уларға һүҙен дауам итә.

Ил инәһе : Ете быуыныңды беләһеңме,
Нәҫел-затың һинең кем була?

Бөгөн мин һеҙгә ошо һорауҙы бирәм, ете быуыныңды таныйһ белеү һәр мосолманға фарыҙ, тыңлайым һеҙҙе, нәҫел аҫылташтары, ни әйтерһегеҙ?
/Ара башлыҡтары сәхнәгә үҙенең нәҫеле менән күтәрелеп ҡыҫҡаса һөйләп үтәләр/

1. Хөрмәтле ҡунаҡтар, ҡәҙерле дуҫтар, туғандар! Биккужа ауылы үҙенең данлы ғаиләләре, өлгәлә күркәм йорттары, уңған хужабикәләре, тырыш, дәртле күңелле халҡы менән билдәле. Ә инде һәр бер ырыу араһының иң өлкәне, иң уңғаны, иң кесеһе бар. Шуларҙы белер өсөн һәм үҙҙәрен билдәләп үтер өсөн хәҙер һүҙҙе Түбәнге Биккужа ауыл биләмәһе хакимиәте башлығы Фаткуллин Ғаяз Камил улына тапшырабыҙ.
/ « Ырыуҙың иң өлкән кеше», « Ырыуҙың иң кесеһе», «Ырыуҙың уңған хужабикәһе» һ.б. /иҫәпкә алынып, уларға бүләктәр тапшырыла./

Майҙанда шулай уҡ халыҡ уйындары ойоштороладә

/ Байрам концерты башлана/

1 . Шәжәрә – ул байрам ғына түгел,
Ул ҡурайҙай рухтың үҫеше.
Мең ғазаптар аша ҡан тартыуы,
Уттар аша ғүмер кисеше.

2. Шәжәрә – ул бөйөк изге йортоң.
Уға тейеш һин бер ҡайтырға.
Унда һине туғаныңа Ер ҙә,
Йән дә, ҡан да тейеш тартырға.

1. Хәйерле көн, һаумыһығыҙ хөрмәтле ҡунаҡтар, ҡәҙерле туғандар, ырыуҙаштар, ҡәрҙәштәр!
Бөгөн беҙ, тарихи тамырҙарыбыҙҙы иҫкә алып, ололау, хөрмәтләү йөҙөнән бер туғандар, йәғни ата-бабаларҙан таралған ырыуҙаштар байрамы үткәрәбеҙ.
2. Шәжәрә байрамы менән барығыҙҙы ла ихлас тәбриклəп, йәмле тыуған төйәгебеҙҙә данлап һеҙҙе «Байрам концертын» тәҡдим итәбеҙ.

1. Сәхнәбеҙ түренә йыр-моң оҫталарын саҡырабыҙ. һеҙҙе бөгөнгө байрам менән сәләмләй һеҙҙең яҡташығыҙ Биккужа ауылы таланты һәүәҫкәр йырсы Риф Бикбаев.
2. Ҡәҙерле туғандар, ҡан-ҡәрҙәштәр! һеҙҙең өсөн йырлай __________________________ .

1. Бейе әйҙә, бейе әйҙә
Аяҡтарың талмаһын.
Дәртең булғас, бейе лә кәл
Үкенескә ҡалмаһын.
Сәхнәлә__________________________________ .

2. Көҙерле дуҫтар, байрам менән котлап үҙенең монло йырын бүләк итә

_________________________ .

1. Оло байрам бөгөн беҙҙә,
Ырыуҙаштар йыйыла.
Ата-бабалар мираҫы-
Шәжәрә байрамына.

Сәхнәлә _________________________ .

2. Ата-бабаларҙың аманатын
Күҙ караһы кеүек һаклайык.
Ауылыбыҙҙы төйәк иткәндәрҙең
Ышанысын беҙ ҙә аклайык.

Һеҙҙең өсөн йырлай _________________________ .

1. Беҙ бит Бикkужаның балалары,
Илгә именлектәр теләйек.
Акыллылык башы – берҙәмлектә
Туғандарҙың кәҙерен беләйек,
Үлгәндәрҙең кәберен беләйек!

Кәҙерле дуҫтар, һеҙҙе сәләмләй

_________________________ .

2. Тағы бер бейейек әле,
Таралһын һағыштары.
Ауыр сакта бейей-бейей
Енәбеҙ яҙмыштарҙы.

_________________________ башкарыуында башкорт кыҙҙары бейеүе.

1. Кешелектең үҙе шикелле үк,
Боронғонан килгән йолалар.
Шатлыктарын байрам итә кеше,
Йолаларҙа оло йөм дә бар.

Сәхнәлә _________________________ .

2. Кәҙерле дуҫтар, хөрмәтле кан-кәрҙәштәр!
Көслә алкыштар менән каршы алығыҙ, һеҙҙең алдығыҙҙа «Сорғояҙ бөркөттәре».

_________________________ « Башкорт кыҙҙары » бейеүе.

1. Йолаларҙа бәхет тантанаһы,
Йән сафлығы, күңел яктыһы.
Гүмер буйы оҙата барһын беҙҙе
Был байрамдың күңел паклығы.

Үҙенең монло йырын бүләк итә

_________________________ .

Сәхнәгә алып барыусылар сыға

1. Тамырҙарым тәрән,
Рухты һаклар көлғәм,
Хәтер генә төбөм – шәжәрәм.
Мотлак ишетерһең,
Беләм иш итерһең:
«Рухты һаклар калғәң-шәжәрәң!»

2. Быуындарҙы барлап,
Төп – тамырҙы юллап,
Яҙҙым нәҫел –нәсәп тарихын.

Онотмаһын ине:
Көсһөҙ ваkыт еле —
Хәтерлеләр өсөн варисым.

1. Хөрмәтле kунаkтар, ырыуҙаштар, kәрҙәштәр! Шәжәрә — ул ырыу тарихы, быуындар сылбыры. Башkорт халkы элек-электән үҙ ырыуының тарихын яҙып kалдыра барған. Тәүге шәжәрәләр телдән-телгә, быуындан-быуынға йола буйынса тапшырыла килгән. Шәжәрәләр ырыуҙың иң абруйлы кешеһенә тапшырылған һәм унда kәҙерле аманат-комартkы булып һаkланған.

2. Ә инде беҙҙең бөгөнгө тормош, беҙҙең тарих ошо исемдәр менән нурлана һәм ғорурлана. Бөгөнгө Шәжәрә байрамы беҙҙең күңелдәрҙә яkты иҫтәлектәр, яkты хәтирәләр kалдырһын, бер-беребеҙгә терәк-таяныс булып, зат-ырыуыбыҙ бик күп йылдар тирә-йүнгә йәм таратһын, ырыу ағасыбыҙҙан йәшел япраkтар нәҫелдәрен барлап киләсәkкә үрелһен, тигән теләктә kалайыk.

Табындарығыҙ түңәрәк,
Байрамдар мөбәрәк булһын!

Биkkуҙа ауылында Шәжәрә байрамының

ПРОГРАММАҺЫ

10.00 Kунаkтарҙы kаршылау.

Ауыл kапkаһы янында kунаkтарҙы, район етәкселәрен милли кейемдә малайҙар һәм kыҙҙар kаршылай. /Икмәк, сәк-сәк, kымыҙ, kурай, баян/

10.10 Ауыл менән танышыу, тирмәләрҙе kарау.

10.30 Байрамды асыу тантанаһы.
1. Фатиха биреп аят уkыу.
2. Байрамдың көн тәртибе менән таныштырыу.

11.00. Ауыл халkын шәжәрә байрамы менән kотлау — kунаkтар, артистар, һ.б.
һәм конкурстарҙа еңеүселәрҙе бүләкләү:
- Ырыуҙың иң уңғаны
- Күп балалы ғаиләһе
- Ырыуҙың иң өлкәне
- Ырыуҙың иң кескәйе һ.б.

13.00 Халыk уйындары.

17.00 Бөтә kунаkтарҙы оҙатыу.

ШӘЖӘРӘ БАЙРАМЫ СЦЕНАРИЙЫ № 3.

I. Ҡунаҡтарҙы ҡаршы алыу

1. Ауыл ҡапҡаһын асып бер нисә малай һөйөнсөләп ҡунаҡтарҙы ҡаршы ала: һөйөнсө! Ауылдаштарыбыҙ ҡунаҡҡа ҡайтты!

2. Ҡапҡаның ике яғында йәш балалы әсәләр ҡаршы ала.

1-се әсә. Иртүк торҙо Раил,
Түҙә алмай, өндәшмәй.
Ҡолас йәйеп ҡаршы алам
Һаумыһығыҙ ҡунуҡтар.

2- се әсә. Сәңгелдәктә ята Наил-
Алма кеүек матур йәш бала.
Ул да һеҙҙе ҡаршыларға сыҡты
Әйтер өсөн «Рәхим итегеҙ!»

3-се әсә. Түбәнге Һаҙ- һин бит гүзәл еркәй,
Әсир иттең мине мәңгегә.
Ислам менән Әминәнең яҙмышы
Булды һинең яҙмыш, минең яҙмыш
Һинең ерендә.

Берғәләп. Беҙҙең бәпестәр- һеҙҙең тыуған ауылдың бөгөнгөһө һәм киләсәге. Рәхим итегеҙ Түбәнге Һаҙ бишегемә, атай- әсәй йортона, ырыуҙар нигеҙенә.

А.б.-1 Һаумыһығыҙ, тип башлайым әле,
Күрешеү бит шулай башлана.
Һеҙҙең менән осрашҡанға дуҫтар,
Күңелебеҙ шундай шатлана!

А.б.-2 Хөрмәтле ҡунаҡтар, Түбәнге Һаҙ уңғандарының аш- һыуынан, бәрәкәтле Һаҙ ерендә үҫкән

ризығынан рәхим итеп ауыҙ итегеҙ! (ҡымыҙ, бауырһаҡ менән ҡаршы алыу)

II. Фатиха алыу

1. Ауыл ҡарттары намаҙ уҡый.

А.б.-1. Ошо ауылда үҫкән, йәшәгән һәм ошо ерҙә мәңгелек гүр эйәһе иткән ата- бабаларыбыҙ рухына бағышлап аят уҡыйыҡ. Йәндәре йәннәттә булһын, ә беҙгә - тереләргә сауабы насип булһын.

Үрге Һаҙ ауылы мәсете муллаһы Рәшит олатайға һүҙ бирәек.

А.б.-2. Ә хәҙер һүҙ Мәксүт ауыл хакимиәте башлығы Исмәғилов Фәрхетдин Шәйхетдин улына бирелә.

III. Ауыл урамдары буйлап ҡунаҡтар тамаша ҡылып йөрөй.

IV. Мәктәп алдындағы майҙанға туҡтау.

1. Балалар бейеүе.
2. Ҡунаҡтарҙың иңенә һөлгө һалыу.

V. Сәхнә

А.б.- 1. Һаумыһығыҙ мөхтәрәм ҡунаҡтар, ауылдаштар, дуҫтар, ырыуҙаштар! Ауылға ҡот биреп, уны һаклаусылар, төҙәкләндереп, уны үҫтереүселәр! Барығыҙға ла ялҡынлы ҡайнар сәләм! Бөгөн гүзәл Башҡортостаныбыҙҙың Күгәрсен ерендә Түбәнге Һаҙ ауылында оло байрам — Шәжәрә байрамы дауам итә.

А.б.-2. Ауылыбыҙ беҙҙең- Түбәнге һаҙ,
һаҙ буйҙары тулып уйнай ҡаҙ.
Тыуған ауыл - беҙҙен йәшлек иле,
Бында ғүмер үтмәй, бында гел- яҙ.
Урамҡайы якты йәшел сирәм,
Бында алтын баласағым күрә.
Үҫкәс данлы ҡыҙ һәм улдары
Түбәнге һаҙҙың башы юғары.

А.б.- 1. Тыуған ер тупрағының ҡара икмәген ашап, шишмәләренең татлы төмен тойоп, шифалы һауаһын һулап үҫкән ауылдаштарыбыҙ ҡайтҡан. Бөгөн беҙҙең ҡыуанысты уртаҡлашырға шулай уҡ төрлө төбәктәрҙән ҡунаҡтар йыйылған. (список).

А.б.-2. Хөрмәтле ауылдаштар, ҡәҙерле ҡунаҡтарыбыҙҙы ялҡынлы алҡыштар менән сәләмләп алайыҡ.

А.б.- 1. һүҙ район хакимиәте башлығы Мусин Фәрит Мырҙагилде улына бирелә. Рәхим итегеҙ Фәрит Мырҙагилде улы.

А.б.-2. Күп быуаттар әүәл башҡорт халҡының Ҡыпсаҡ ырыуы төйәкләнгән, тамырланған, сәскә атҡан, дан алған изге ер... Бында усаҡ яҡҡан, ҡаҙаң аҫҡан, балалар тапҡан, йыр йырлаған һәм ошо ерҙәрҙе күҙ ҡараһылай һаҡлап яуҙар сапҡан ата-бабаларҙың төйәге. Был ерҙәр - беҙҙең тыуған ер, тыуған ил.

А.б.- 1. Түбәнге һаҙ ауылының һәр үләне, һәр ташы, һәр шишмәһе беҙҙең атай- олатайҙар хаҡында хәтерләй, беҙҙең дә эҙҙәребеҙ, беҙҙең дә йырҙарыбыҙ ошо ергә, ошо тауҙарға һеңеп ҡаласаҡ. Эйелеп бер ташын ал. Ишет, ул шыбырлай- «һаумы, улым», ул йылмайа- «Хәлдәрең нисек, ҡыҙым». Ағасын ҡосаҡла был ерҙең - ата- бабаларҙың күңел йылыһын той. Йылға сылтрауын тыңла - өләсәй- өсәйҙәрҙең, ғәзиз инәйҙәрҙең йырын тапшыра ул. Бында, тап ошонда ғына уларҙың аманаты, фатихаһы, мөһәббәте беҙгә килеп етә.

А.б.- 2. Ата- бабам эҙен юллап
Сумамын мин тарихтарға,
Ырыу ҡаны тарта беҙҙе
Төрлө тарафтарҙан.
Уралып та аҡкан Эйек йылғаһы,
һүтәйек әле тарих йомғағын.

А.б.- 1. Ауыл тарихы буйынса телмәр - доклад менән Алик ағай Сәйетҡолов сығыш яһай. Рәхим итегеҙ Алик ағай.

А.б.- 2. Музыкаль номер Ҡатын- ҡыҙҙар вокаль ансамбле. («Тыуған яҡҡа йышыраҡ ҡайтығыҙ» йыры).

А.б.- 1. Ҡайттыңмы тип, йылдар аша, кәрҙәштәрҙең
Рухтары ишетәһеңме, өндәшкәнен.
Тыуған ерҙең гөлбаксаға тиң икәнен,
Халыҡтарҙы бер туғандай дуҫ икәнен.
Йән тартмаһа, һиҙәһеңме, ҡан тартҡанын.
Тармаҡтарҙың бер тамырға тоташҡанын.

А.б.- 2. Һүҙҙе сәләмләү өсөн оло Ҡунаҡтарыбыҙға бирәйек. Әмир ағай Мусин рәхим итегеҙ.

А.б.- 1. Әхмәт ағай Искәндәровка һүҙ бирәйек.

А.б.- 2. Һиҙәһегеҙме, тамырҙарҙың тыуған яҡта нык икәнен,

Тыуған тупраҡ, ата нигеҙе кәткәнен,
Нәҫел ебе был ерҙәрҙә күп икәнен,
Туғандарҙың бик күптәре юҡ икәнен.

А.б.- 1. Ә, хәҙер һүҙҙе Хөсәйен олатай һәм Зәйнәб инәй Искәндәровтарға бирәйек.

А.б.- 2. Бына улар оло инәйҙәр,
Тап ошонда донъя көткәндәр.
Йөҙҙәрендәге тәрән һырҙар
Шатлыҡтарҙы, ауырлыҡты күп күргәндәр.
Фатима һәм Миннур өләсәйҙәр
Ауылдың аҡ инәйҙәре.
Бөгөнгө оло байрамдың
Иң хөрмәтле кешеләре.

А.б.- 1. Һүҙҙе оло инәйҙәргә - аҡ инәйҙәргә бирәйек. Рәхим итегеҙ Фатима, Миннур өләсәйҙәр.

А.б.- 2. Ауылым!
Усағында утын барҙа-
Ышаныс бар, өмөт бар,
Һоҡландырыр ҡыҙҙарың бар,
Донъя ҡорор малайҙар бар!

А.б.- 1. Ә хәҙер һеҙҙе Түбәнге һаҙ ауылының иң кескәй уҡыусылары ҡотлай.

А.б.- 2. Урман шауы, коштар йыры аша беҙҙе бөгөн ата- бабалар рухы сәләмләй. Рәхмәт һеҙгә изге әруахтар.

Тарихи сәйәхәт

А.б.- 1. Әйләнмәһә ваҡыт ҡуласаһы,
Хәтер күсәрҙәре әйләнһен.
Тоҡомдарын күреп ата- баба,
Юғалманыҡ, тип һөйөнһөн.

Шәжәрә башы Ғәли

Эй, Түбәнге һаҙ ауылы халҡы, ишеткем килә тауышыңды - саф, йәш, өмөтлө өнөңдө. Күргем килә бәхетле аяҙ көнөңдө. Минең ошо һорауыма яуап бирерлек хәлең бармы, балаҡайым... беҙҙән аманат, тирмән ташы кеүек ашалып, тулып - ҡыйрап бөтмәнеме? Һинең хәтерең иләк кеүек тишек түгелме, беләһеңме беҙҙе? Хоҙайҙан бүләк булып, ожмах мәйешөндәй был еребеҙҙе һаҡлайһығыҙмы, иркен - хөр йәшәйһегеҙме?

Шәжәрәмдең тамыр - тармаҡтары,
һәммәгеҙ ҙә бындамы? Тауыш бирегеҙ.
Мусса, Искәндәр, Вәлит, Яуғар!..

(Барлау, араларҙың исемдәре атала, дәррәү яуаптар яңғырай).

- Бында!!!
- Беҙ бар!!!

Килдек!!!

Ырыу башлыктарының рапорты.

.б.- 2. Илегеҙ- Рәсәй
Ватаныгыҙ- Башkортостан
Ырыуыгыҙ - Ҡара kыпсаk
Агасыгыҙ- Ҡарама
Тамгағыҙ- Ырғаk
һыуыгыҙ- һаҙ
Ҡошоғоҙ- Бөркөт
Оранығыҙ- Туксаба!

.б.- 1. XX - се быуат тигән заман таныш һеҙгә, рыуҙаштар. Бал kаптырам тип, kан kаптырҙы, май аптырам тип, таш kаптырҙы. Әммә ул - беҙҙеке, анлы- данлы XX- се быуатkа тел тейҙерге килмәй. анлы улдарың- kыҙҙарың тарихта kалды...
.б.- 2. Халkым, урының бар тарих түрендә - үҙең жа булһаң үҙ илендә, үҙ ерендә, үҙ өйһндә- шунда инә kот, бәрәкәт, шунда һиңә бәхет, сәғәҙәт.
.б.- 1. Түбәнге һаҙ халkы бөтә ил менән ватан өсөн үға атылды, еңеү менән kайтып талпынды, хеҙмәт енән йәшәп kанатланды, заман менән атлап алkынды. һуғыш ветерандары, хеҙмәт ветерандары... эшәне бында, балалар уларға рәхмәт әйтә бөгөн айрамда.

(Балалар обелиска сәскә һала)

.б.- 2. Башkорт тигән халkыбыҙҙа
Ҡалайык бер күс булып,
Шат йәшәйек түш кирәп,
Бер- беребеҙгә көс бирәп.

Балаларым, һеҙгә васиятkа
Ҡалдырамаңык мал- монаят.
Фани байлыktарҙан затлы
Боронғоларҙан аманат.

А.б.- 1. Хореографик композиция - балалар бейеүе.

А.б.- 2. Рәхмәт хаттары тапшырыу өсөн һүҙ район хакимиәте башлығы Мусин Фәрит Мырҙагилде улына бирелә.
А.б.- 1. Хөрмәтле ауылдаштар! Йомғаkлау һүҙе район хакимиәте башлығының социаль мәсьәләләре буйынса урынбаҫары Хисматуллина Рәзилә Зәкәриә kыҙына бирелә.
А.б.- 2. Бүләкләүҙе дауам итә ауыл хакимиәте башлығы Исмәғилов Фәрхетдин Шәйхетдин улы.

Ырыуҙар параҙы

А.б.- 1. Ә хәҙер, хөрмәтле kунаktар, яkташтар, һәммәгеҙҙе лә төшкө аш- kорбан ашына саkырабыҙ. Түбәнге һаҙ ауылы аkһаkалдары байрам хөрмәтенә, ата- бабаларыбыҙ рухына, ауылдың тыныс һәм иманлы киләсәге хаkына kорбан салдырҙы. Йәше- kарты- барыһы ла ауыҙ итһен. Рәхим итегеҙ!